

Ідеологічне осмислення нових реалій суспільного життя: комунізм, соціалізм, неолібералізм, інтегральний націоналізм, фашизм і нацизм.

Міні-презентація · матеріал уроку без тестів

Матеріал уроку

Урок 15. Ідеологічне осмислення
нових реалій суспільного життя

Головна думка

Економічні та політичні потрясіння міжвоєнної доби породили різні відповіді на питання про роль держави, власності, нації, свободи та соціальної справедливості. Частина ідеологій шукала шлях реформування демократії, інші виправдовували диктатуру, насильство й експансію.

Після уроку учні мають уміти

розрізняти ключові ідеології міжвоєнної доби; порівнювати їхнє ставлення до демократії, держави, власності й нації; не ототожнювати фашизм, нацизм, комунізм, соціал-реформізм, неолібералізм та інтегральний націоналізм.

Джерельна основа

І. Я. Щупак, «Всесвітня історія. 10 клас», § 15, с. 98–104.

1. Чому ідеології стали особливо впливовими

Перша світова війна, революції 1918–1923 рр., економічна нестабільність, Велика депресія та масове безробіття поставили під сумнів старі політичні рецепти. Різні сили пропонували власну модель порядку і майбутнього.

Проблема Питання, на яке відповідали ідеології

Економічна криза Чи може ринок сам відновити рівновагу, чи потрібне активне державне втручання?

Соціальна Реформи чи революція? Приватна власність чи її нерівність ліквідація?

Національне Чи є нація однією з цінностей демократичної політики, питання чи вона має бути вищою за права особи?

Політична криза Плюралізм і вибори чи однопартійна диктатура й культ вождя?

2. Комунізм

У джерелі комуністична ідеологія пов'язана з марксизмом та його лєнінським переосмисленням. Ленін обґрунтовував можливість соціалістичної революції й диктатури пролетаріату, а більшовицький режим перетворив ці ідеї на систему однопартійної влади.

- Класова боротьба як рушій історії.
- Ліквідація приватної власності на основні засоби виробництва.
- Диктатура пролетаріату в лєнінському тлумаченні.
- Ідея світової революції; діяльність Комінтерну.
- У СРСР — партійна монополія й командна економіка.

3. Соціалізм / соціал-реформізм

Соціал-реформістські сили відмовлялися від неминучості насильницької революції. Вони прагнули розширювати соціальну справедливість через парламент, профспілки, соціальне законодавство й поступові реформи в межах ринкового суспільства.

4. Неолібералізм

Неоліберальна відповідь міжвоєнної доби в підручнику пов'язується з переосмисленням класичного лібералізму після Великої депресії. Зберігалися приватна власність, політичні свободи й ринок, але держава мала активніше регулювати економіку та соціальну сферу.

Приклад. «Новий курс» Ф. Рузвельта і кейнсіанські підходи демонстрували, що ринкову економіку можна стабілізувати через державні інвестиції, регулювання фінансів, підтримку зайнятості й соціальні програми.

5. Інтегральний націоналізм

Інтегральний націоналізм розглядав націю як органічне ціле й вимагав безумовного підпорядкування індивідуальних інтересів національним. У підручнику серед ідеологів цього напрямку згадано Дмитра Донцова.

Не ототожнювати. У джерелі інтегральний націоналізм подається як окрема ідейна течія, а не як автоматичний синонім фашизму або нацизму.

6. Фашизм

Італійський фашизм заперечував ліберальну демократію, підносив сильну державу, вождя, дисципліну, національну єдність і культ сили. Ідеалом проголошувалося відновлення величі, пов'язаної з образом Римської імперії, та контроль над Середземномор'ям.

- Антидемократизм і антикомунізм.
- Націоналізм і шовінізм.
- Культ вождя й сили.
- Корпоративна організація суспільства.
- Мілітаризм і експансіонізм.

7. Нацизм

Нацизм виник у Німеччині як радикальний різновид ультранаціоналістичної тоталітарної ідеології. На відміну від італійського фашизму, центральне місце в ньому займала расова теорія.

- Ідея расової нерівності та «арійської» переваги.
- Державний антисемітизм.
- Культ фюрера.
- Реваншизм і відмова від Версаля.
- «Життєвий простір» і територіальна експансія.
- Тотальний політичний та ідеологічний контроль.

8. Порівняльна таблиця

Власність / Ключова цінність /

Ідеологія Демократія

економіка мета

Комунізм Однопартійна Державна власність, Класова перебудова
радянського диктатура командне суспільства,
типу планування «соціалістичне»
майбутнє

Соціал- Парламентська Ринок + соціальні Соціальна
реформізм демократія реформи справедливості без
революції

Неолібералізм Ліберальна Приватна власність Стабільний ринок,
демократія + державне свободи, соціальна
регулювання рівновага

Інтегральний Схильність Не є єдиною Нація як органічна
націоналізм підпорядковувати економічною цілісність
права особи інтересам доктриною
нації

Фашизм Заперечення Приватна власність Сильна держава,
ліберальної демократії під сильним національна єдність,
державним експансія
контролем;
корпоратизм

Нацизм Тоталітарна Приватна власність Расова ієрархія,
диктатура під державним і фюрер, «життєвий

воєнним простір»
регулюванням

Всесвітня історія · урок 15

9. Як не плутати поняття

Найхарактерніше
Якщо бачимо...
поняття

Державне регулювання ринку без ліквідації Неолібералізм /
демократії і приватної власності кейнсіанський реформізм
Парламентський шлях до соціальних реформ Соціал-реформізм

Найхарактерніше
Якщо бачимо...
поняття

Партійна монополія + ліквідація приватної Комуністичний режим
власності на засоби виробництва радянського типу
Корпоративна держава + культ вождя + Фашизм
італійський ультра націоналізм
Расова теорія + антисемітизм + «життєвий Нацизм
простір»
Безумовне підпорядкування особи інтересам Інтегральний націоналізм
нації як цілого

10. Запитання для закріплення

1. Чому міжвоєнна криза посилила популярність радикальних

ідеологій? (§15, с. 98–100)

2. Чим соціал-реформізм відрізнявся від комуністичної

революційної моделі? (§15, с. 100–101)

3. Чому «Новий курс» не можна називати відмовою від ринкової

економіки? (§9; §15)

4. Що є головною ознакою інтегрального націоналізму в

трактуванні підручника? (§15, с. 100–101)

5. Які риси спільні для фашизму й нацизму? (§12, §13, §15)

6. Яка риса особливо вирізняє нацизм від італійського фашизму?

(§13, §15)